

Възходът на едно търговско
предприятие във възрожденско Карлово:
фирмата на братя Евлоги и
Христо Георгиеви (30-те – началото
на 50-те години на XIX век)

The Rise of a Commercial Enterprise
during the Bulgarian National Revival
Period in Karlovo: the Company
of the Brothers Evlogi and Hristo
Georgievi (1830s – early 1850s)

Ивайло НАЙДЕНОВ
Ivaylo NAYDENOV

Abstract. *The current chapter sheds light on the establishing and initial functioning of the commercial house “Pulievi – Georgievi” during the period from 1839 to the outbreak of the Crimean War (1853–1856). Briefly, otherwise necessary information has been provided on the factors for the emergence of Evlogi and Hristo Georgievi as persons with entrepreneurial acumen. Special attention has been paid to the terms included in the commercial contract signed on 1st January 1839 between Hristo and Nikola Todorovi Pulievi, and their nephew Evlogi Georgiev. An important stage of the entrepreneurial career of Evlogi and Hristo Georgievi took place in the early 1840s. Hristo Georgiev settled down in Bucharest, and he ran the commercial branch there, while Evlogi moved to Galați. Pulievi, in their turn, took responsibility of the commercial office in Karlovo. In the subsequent timeframe, until the beginning of the Crimean War (1853 – 1856), the commercial enterprise was primarily oriented towards the export of significant quantities of agricultural and craft items from the Bulgarian lands and their dispatch to Bucharest and Galați. Georgievi’s business dealings were successful and lucrative. From the late 1840s, Evlogi and Hristo became interested in banking and financial dealings. They also expanded the geographical scope of their activities. Moreover, they managed to attract many new “friends” to their social/entrepreneurial network. All this was a significant prerequisite for the unprecedented business success during and after the Creamean War.*

Keywords: *Evlogi and Hristo Georgievi; Pulievi family; Bulgarian National Revival period; commercial entrepreneurship; entrepreneurial acumen*

В епохата на Възраждането мнозина предприемчиви българи обръщат поглед към земите на север от река Дунав, за да развият стопанска дейност и да намерят по-спокоен живот. Стотици, ако не и хиляди са тези наши сънародници, занимаващи се със земеделска дейност, занаятчийско производство и различна по обхват и обем търговска дейност (Gandev, 1940 – 1941, pp. 40 – 46; Kosev, Diculescu, Paskaleva, 1965, pp. 285 – 371; Velichi, 1980, pp. 44, 51 – 63, 69, 70, 81 – 82, 192 – 194; Papacostea-Danielopolu, 1981, pp. 711 – 716; Traikov & Zhechev, 1986, pp. 159 – 230; Zhechev, 2007; Kontogeorgis, 2008, pp. 80 – 91; Naydenov, 2022, pp. 87 – 113 и цит. източници).

Изобр. 1. Евлоги Георгиев (1819 – 1897) от Франц Душек (НБКМ–БИА С II 1513)

Сред тях се открояват видните карловци Евлоги (1819 – 1897) и Христо (1824 – 1872) Георгиеви, които начеват предприемаческата си активност под крилото на вуйчовците си братя Христо (ок. 1808 – 1850), Никола (ок. 1810 – 1868) и Иван (1820 – 1899) Тодорови Пулиеви. Последно упоменатите личности са наследници на карловския чорбаджия и търговец Тодор Пулиев (ок. 1773 – ок. 1828). Той обърнал поглед към Дунавските княжества в първите години на XIX в., за да пласира занаятчийска и земеделска продукция. Синовете му продължили да се занимават с търговия на далечни разстояния, като надградили наследените от Тодор активи под формата на финансови средства и контакти. В периода 1837 – 1838 г. Евлоги бил привлечен в търговските дела на своите роднини, а по-късно (в началото на 40-те години на XIX в.) и брат му Христо се отдал на предприемачество. Фирмата, която вуйчовци и племенници създават в началото на 1839 г., се утвърждава като едно от най-известните и богати търговски предприятия на епохата. До Кримската война (1853 – 1856) то е свързано предимно с българските земи, откъдето Пулиеви набавяли необходимите стоки, които Георгиеви пласирали във Влашко и Молдова¹.

След 1856 г. търговската къща си пробила път на световните пазари. Нараснала и ролята на двамата братя сираци Георгиеви, които подхванали още по-мощни стопански инициативи (банкерски операции и мошиерство²). Многократно се увеличили капиталите на фирмата, която продължила да функционира в периода след Осво-

1 В случая става дума за т.нар. търговско предприемачество, практикувано от множество български стопански дейци в българските земи и в странство. Търговците предприемачи се отличават със своята будност за пазарните флукутации. Действат като арбитражисти т.е. преценяват къде биха могли да закупят една стока евтино и къде биха я продали с надценка, така че да извлекат изгода от маржа. Отличава се със създаването на фирми, с изграждането на различни по обхват социални/предприемачески мрежи, чрез които се обменят стоки, финансови ресурси, информация и пр. Вж. подробно от гледна точка на икономическата теория и на стопанската история на Българското възраждане: Naydenov, 2017c; Roussev, 2020; Egbert, Sedlarski, 2021; Yordanova, Kolarov, 2022; Atanasova, 2024, pp. 13 – 37 и цитираните източници. В балканския контекст на XVIII и XIX в., вж. Χατζηγιωαννου, Μ-Χ. 2003; Doncheva, 2008; Vlami, Mandouvalos, 2013; Chatzioioanou, 2017; Chatzioioanou, Laiou, (eds.) 2025.

2 Мошиите представляват големи земеделски стопанства в Румъния, които произвеждали продукция, предназначена за пазара.

бождението³ (по така маркираните въпроси вж. Gandev, 1940 – 1941, pp. 40 – 46; Cohen, 1974, 1976; Koen, 1975; Paskaleva, 1996, pp. 5 – 12; Roussev, 2015, pp. 505 – 522; Naydenov, 2017a, 2017b; Naydenov, 2023, pp. 156 – 160; Berov, 2023, pp. 179 – 186 и цит. източници).

Изобр. 2. Христо Георгиев (1824 – 1872)
(НБКМ–БИА С I 6434)

В посочения контекст целта на предлаганата глава е да се осветли първоначалният период от дейността на съдружието „Пулиеви – Георгиеви“. Времето от създаването му на 1 януари 1839 г. до избухването на Кримската война през 1853 г. е важно, защото са положени основите на едно търговско предприятие, което въпреки менящите се политически и стопански условия не само че оцелява, но се явява най-богатата търговска къща през възрожденската епоха. „Двигателите“ на фирмата – Евлоги и Христо Георгиеви, се превръщат в ярки и разпознаваеми фигури в българското възрожденско общество. Те са търсени не само по чисто стопански дела, но и по въпроси, които касаят църковното движение, просветни дела и дори политически въпроси през 50-те – 70-те години на XIX в.

1. Фактори за оформянето на Евлоги и Христо Георгиеви като предприемачи; условия за развитие на търговска дейност

Тъй като Пулиеви и Георгиеви произхождат от Карлово и се формират като личности в посоченото селище, се налага да се обърне внимание на стопанския и обществения облик на подбалканското градче. Карлово и околните поселения (Сопот, Калофер, Казанлък) се характеризират със своето интензивно занаятчийско производство, в което било въввлечено цялото местно население. То изработвало вълнени и кожарски изделия (ямурлуци, аба, мешини, сахтияни), розово масло и пр. Посочените стоки били пласирани на близки и далечни пазари, което внасяло солидни капитали в селището, но и допринесло за престижа на местните стопански дейци (вж. подробно: Öncel, 2012, 2014; Glushkov, 2014 [1982], pp. 13 – 15; Naydenov, 2020, pp. 135 – 140; Zlatanov, 2023, pp. 83 – 91 и цит. източници). По думите на В. Тантилов: „Названието стока от Карлово било на тогавашните тържища синоним на доброкачественост, а името карловски търговец – едно от най-почтените“ (Tantilov, 1906, p. 1).

Успоредно със стопанския напредък на Карлово (както и в други селища с подобен сто-

3 Представа за документите (най-вече търговска кореспонденция), писани от Евлоги и Христо Георгиеви, и отлежаващи в НБКМ – БИА (вж. Фонд 7 и Фонд 183), предоставя следният справочник: Vasileva, 2019. Част от документите (най-ранните – от 1839 г.) се съхраняват в Исторически музей – Карлово. Значителни са колекциите, които отлежават в БАН – НА, Ф. 34к, както и в Румънските държавни архиви. Вж. също резултатите от проекта „Мрежи и механизми на влияние в регионалната икономика. Балканска и европейска контекстуализация на архивното наследство на братя Евлоги и Христо Георгиеви“, 2018 – 2022 г. СУ „Св. Климент Охридски“. Реализира се с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ според договор № КН-06 ОПР 05/02 от 17.12.2018 г. Ръководител проф. Иван Първев. Вж. <https://projectgeorgievi.wixsite.com/uni-sofia/proekt>.

пански профил) се забелязват видими промени в просветното дело. Били създадени светски училища, които да задоволят потребностите на търговско-занаятчийската прослойка от знания по чужди езици (напр. гръцки език), география, аритметика, умения за съставяне на различни по вид писма и др. Става въпрос за дисциплини, които обслужват всекидневните нужди на предприемачите (вж. подробно по въпроса: Roussev, 2015, pp. 51 – 114 и цит. източници). Училище, което предлага подобни знания, било елино-българското школо в Карлово, в което дълги години се трудел прочутият педагог Райно Попович (1783 – 1858). Негови възпитаници са братя Георгиеви и ред други видни фигури на Българското възраждане. В подобна будна атмосфера били обучавани и съзрели двамата братя Георгиеви (Glushkov, 2014 [1982], pp. 16 – 18, вж. също обобщ. в: Naydenov, 2020, p. 138, 142, 143). Те усвоили гръцки език (вж. Paskaleva, 1996, p. 5; Roussev, 2015, p. 512), който е широко ползван в стопанските дела както на север, така и на юг от река Дунав⁴.

Изобр. 3. Никола Тодоров Пулиев
(ок. 1810 – 1868)
(НБКМ–БИА С 1218)

Разбира се, не по-малко важна е семейната среда, която дала важен импулс за избор на професионално поприще. След смъртта на бащата на Евлоги и Христо – Георги Недев (в края на 1827 г.) и след кончината на майка им Евдокия Пулиева (починала при чумна епидемия през 1837 г.), грижата за тях паднала на плещите на Христо и Никола Т. Пулиев. Както бе упоменато, посочените представители на Пулиевия род, се занимавали с търговски дела в българските земи и в Дунавските княжества много преди създаването на предприятието „Пулиев – Георгиеви“. С други думи Евлоги и Христо Георгиеви били „откърмени“ в особена семейна атмосфера, в която господствал предприемчив дух, склонност към поемане на риск и желание за печалба (Glushkov, 2014 [1982], p. 15, 18; Naydenov, 2017a, pp. 62 – 86; Naydenov, 2020, pp. 134 – 135, 139, 140 – 142 и цит. източници).

Българските предприемачи през възрожденската епоха вършели своите всекидневни търговски дела в специфична обстановка. От една страна, се забелязват положителни промени в Османската империя, породени от разширяващите се търговски контакти с Великите сили, от отмяната на монопола върху търговията със

зърнени храни, от модернизацията на империята и пр. От друга – в балканските владения на султана царял хаос в монетното обращение, инфраструктурата се намирала в окаяно състояние, а превозът на стоки по суша бил скъп. Ширело се разбойничество, което често застрашавало живота на търговците, какъвто е случаят с убийството на Христо Тодоров Пулиев през лятото на 1850 г. (вж. Berov, 1975; Gandev, 1940 – 1941, pp. 40 – 41; Naydenov, 2017a, pp. 92 – 101 и цит. лит.).

Стопанската дейност на братя Георгиеви трябва да бъде поставена в контекста на

4 Запазени са множество преписи на писма, писани на гръцки език от двамата карловци. Вж. напр. ИМ – Карлово, Инв. № 113 (*Коптия*), л. 1 – 198; БАН – НА, Ф. 34к, а. с. 341 – 347 и много други.

промените, настъпили в градското стопанство на Дунавските княжества в изследвания период. През първата половина на XIX в. наченали и се развивали капиталистически елементи в стопанския живот – започнали да се развиват модерни промишлени предприятия, а манифактурното производство достигнало значителни размери. Постепенно започнали да отмират старите порядки на цеховата организация. Съществен тласък бил даден на вътрешната и външната търговия⁵. На Браила и Галац бил предоставен статут на свободни пристанища (1836 – 1837 г.). Интензивни били търговските връзки с Османската империя и с Австрия (от 1867 г. Австро-Унгария), а множество български предприемачи били ангажирани в търговския трафик на север и на юг от река Дунав (вж. подробно: Kosev, Diclescu, Paskaleva, 1965, pp. 286 – 305; Papacostea-Danielopolu, 1981, pp. 711 – 716; Hitchins, 1996, pp. 58 – 113, 172 – 185; Zhechev, 2007, pp. 13 – 30; Ardeleanu, 2014, pp. 51 – 130, където са цит. множество изт.).

Изобр. 4. Карлово и текстилната фабрика на Евлоги Георгиев.
Автор Григор Пасков, 1933 г.
(НБКМ–БИА С I 2253)

През втората четвърт на XIX в. дунавското пристанище Галац се отличава със своето динамично икономическо развитие. То било стимулирано от Одринския мирен договор (септември 1829 г.), който прокламирал свобода на търговията в Дунавските княжества (според член V) (вж. Todorova, ed. 2008, pp. 209 – 212). Нарастващото влияние на Австрия по Долния Дунав от 30-те години на XIX в. също дало допълнителен тласък на търговията, поради което в Галац се установили гърци и евреи. Много будни българи също били привлечени от възможностите за начеване на доходносна практика и се заселили в при-

станищния град, в който закупял оживен търговски трафик (вж. напр. Zhechev, 2007, pp. 13 – 53; Ardeleanu, 2014, pp. 51 – 130, където са дадени множество детайли).

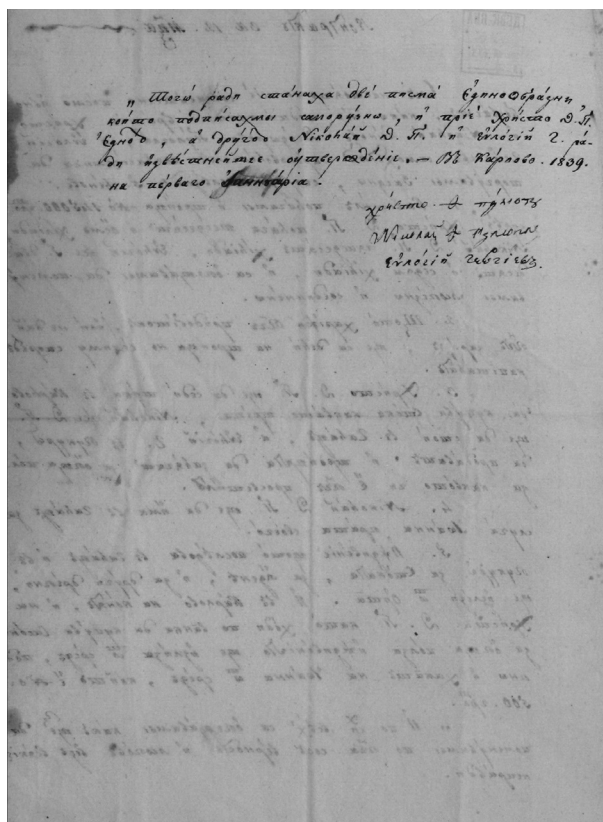
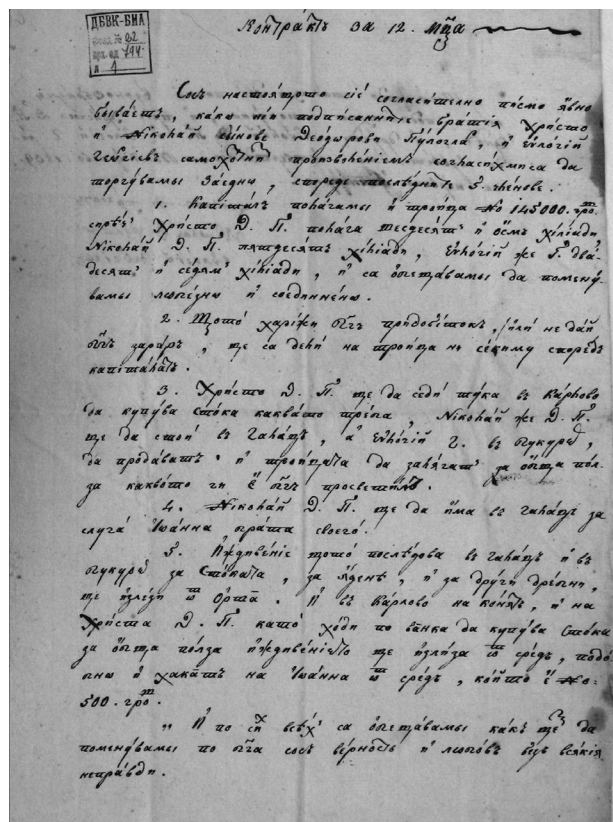
Столицата на Влашко – Букурещ, също заемал важно място в дейността на братя Георгиеви. Географското му положение предопределило благоприятното му стопанско развитие. Разположен е в близост до р. Дунав. През него минавал път, който водел към важния търговски център в Трансилвания – Кронцаг (*Брашов*). Други пътища отвеждали до Виена и до Лайпциг – също важни средища на търговска обмяна. Букурещ се превърнал от края на XVII в. в значим търговски център на Влашко. Изпълнявал ролята на междинен търговски пункт за стоките, идващи от Централна Европа за Истанбул. Местните жители имали възможността да потребяват стоки, идващи от близо и далеч. Столицата на Влашко привличала заселници от целия Балкански полуостров (Lamre, Jackson, 1982, pp. 86 – 89). Сред тях трябва да се посочат множеството българи (от Габрово, Търново, Свищов, Карлово и

5 Любопитна информация за развитието на търговията в Дунавските княжества предоставя секретарят на френското консулство в Букурещ между 1835 и 1840 г. Феликс Колсон, вж. Todorova, ed. 2008, pp. 161 – 162. Сравни с: Zhechev, 2007, p. 15.

пр.), които се преселват през втората половина на XVIII и през целия XIX в. (Yordanov, 1938, р. 220; Traikov, Zhechev, 1986, pp. 163 – 169, 194 – 203 и цит. източници).

2. Създаване на фирмата „Пулиеви – Георгиеви“ (1839 г.)

Началото на търговското съдружие „Пулиеви – Георгиеви“ е поставено на 1 януари 1839 г., когато Христо и Никола Пулиеви подписали „согласително писмо“ с племенника си Евлоги Георгиев⁶ (вж. факсимилето).

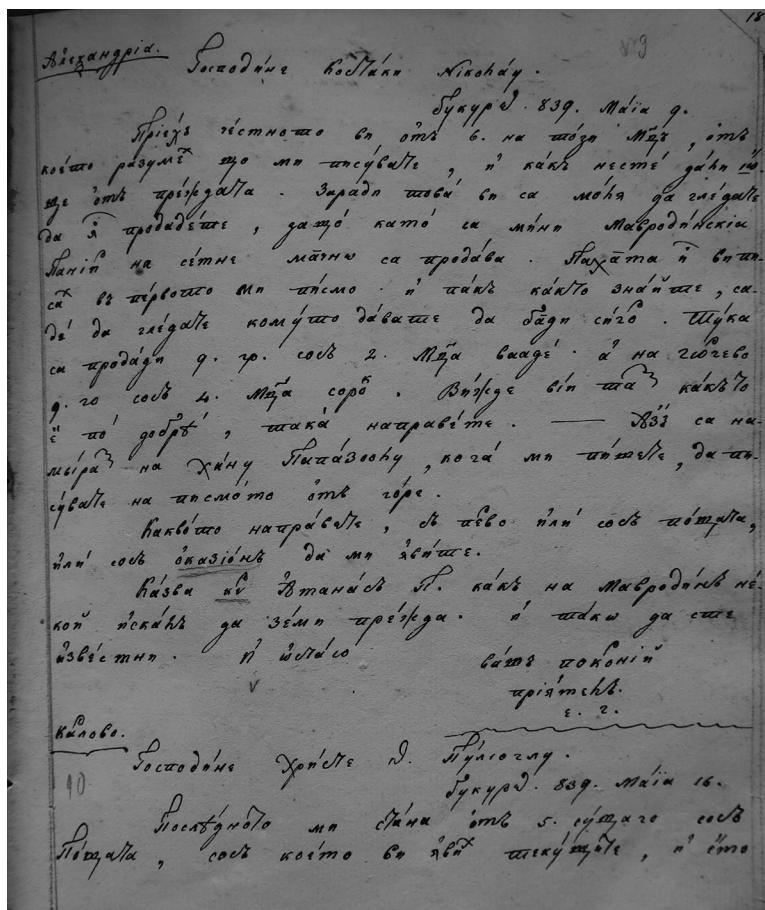
Изобр. 5. Договор за търговия между Христо и Никола Т. Пулиеви и Евлоги Георгиев, 1. 01. 1839 г.
(НБКМ – БИА, Ф. 22 (Найден Добревич Геров), оп. 1, а. е. 794, л. 1 лице и гръб)

Контрактът съдържа всички необходими реквизити за подобен род учредителни договори – точна дата и място на учредяване на дружеството, имената на съдружниците и техните задължения, капитала, с който се включва всеки от тях, предмета на съвместната им търговска активност, срока на дейност, начин на подялба на печалбата или загубата. По-ранните образци се отличават с по-кратка и опростена структура. С течение на времето съдържанието се допълва и се вмъкват повече детайли (Roussev, 2015, pp. 345 – 346, 357).

Партньорите Пулиеви и Е. Георгиев се задължават да търгуват съвместно за срок от

6 НБКМ – БИА, Ф. 22 (Найден Добревич Геров), оп. 1, а. е. 794, л. 1. Договор за търговия между Христо и Никола Т. Пулиеви и Евлоги Георгиев, 1. 01. 1839 г.

12 месеца, като изрично е посочено, че са изготвени отделни копия за всеки от тримата съдружници⁷.

Изобр. 6. Писмо от Евлоги Георгиев, Букурещ до Костаки Николау, Александрия, 9 май 1839 г.
(ИМ – Карлово, Инв. № 113 (Копия), л. 18)

могли да заключим, че става въпрос за събирателно дружество, при което съдружниците разполагат с различни дялове капитал и съответно печалбата се разпределя според съотношението на първоначалните им вноски (подробно вж. Atanasova, 2010, pp. 39 – 41; Naydenov, 2017a, p. 147 и цит. изт.).

В следващия 3 член се дава подробна информация кой къде ще пребивава и каква дейност ще извършва. Христо Пулиев е натоварен със задачата да стои в Карлово, където ще „купува стока, каквато треба“¹⁰. Никола Пулиев трябвало да работи в Галац и да продава изпращаните от Карлово стоки. Евлоги Георгиев пък бил натоварен със задължението да се

В първия член е отбелязан капиталът на всеки един от тях (вж. таблица 1), като общата сума възлиза на 145 000 турски гроша, които се равняват на 122 000 влашки гроша.⁸ Както личи, водещ е дялът на братя Христо и Никола Пулиев. Христо Т. Пулиев вложил 68 хил. гроша (46.9%), докато по-малкият му брат Никола участвал с 50 хил. гр. (34.5%). Евлоги Георгиев внесъл много по-малка сума в размер на 27 хил. гроша, т.е. 18.6%. Това съотношение е обяснимо с оглед на факта, че Пулиеви разполагали с достатъчен капитал, натрупан в периода преди 1839 г., за разлика от своя племенник, който тепърва навлизал в търговския занаят и съответно разполагал с по-скромни финансови възможности.

В член 2 е уточнено, че печалбата ще бъде поделена на тримата според вложения капитал.⁹ На тази основа бихме

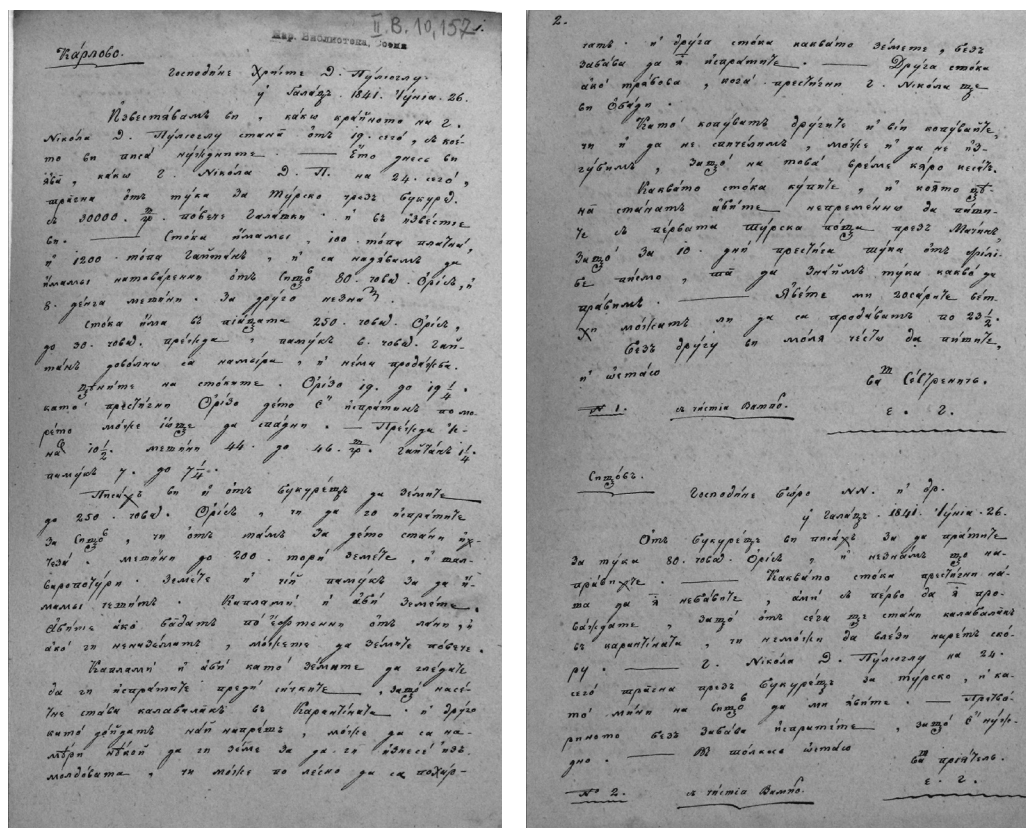
7 НБКМ – БИА, Ф. 22 (Найден Добревич Геров), оп. 1, а. е. 794, л. 1. Сравни с: Roussev, 2015, p. 357.

8 НБКМ – БИА, Ф. 22 (Найден Добревич Геров), оп. 1, а. е. 794, л. 1. Сравни с: Glushkov, 2014 [1982], p. 26, 45; Roussev, 2015, p. 505; Davidova, 2012 – 2013, p. 240.

9 НБКМ – БИА, Ф. 22 (Найден Добревич Геров), оп. 1, а. е. 794, л. 1.

10 Пак там.

установи в Букурещ, и също трябвало да продава произведенията, доставяни от карловския клон¹¹. Очевидно фирмата се осланя на разклонената фамилна структура, характерна за балканските търговци през епохата. В проучванията се говори за т.нар. търговия на далечни разстояния (long distance trade), която е практикувана и от българските търговци в рамките на семейството (вж. Davidova, 2012 – 2013, pp. 219 – 247; Davidova, 2014, p. 33 – 38, 72 – 73; Roussev, 2015, pp. 354 – 355, 397 – 398, 632 – 633 и цит. изм.). Описаният модел, прилаган широко изобщо в условията на балканската търговия през XVIII – XIX в., е в основата на възникването на модерните търговски дружества през епохата (Roussev, 2015, pp. 354 – 355).

Изобр. 7. Писмо от Евлоги Георгиев, Галац до Христо Т. Пулиев, Карлово, 26 юни 1841 г.;

Писмо от Евлоги Георгиев, Галац до „Боро Ненович и др“, Свищов, 26 юни 1841 г.

(НБКМ–БИА, II В 10 157)

В изградената от вуйчовци и племенници Пулиеви – Георгиеви социална/предприемаческа мрежа първо ниво заемат именно те, като ръководители на съдружието. Важно е да се отбележи, че първият ешелон е най-устойчив заради надеждните и стабилни връзки между роднините (Razhdavichka, 2006). Сигурността в партньорите е най-важното условие за успех на търговското поприще (Razhdavichka, 2006). Доверието е ключов фактор, който обуславя благополучието на съвместните им предприемачески начинания до Кримската война (1853 – 1856).

11 Пак там.

Последните два члена също са любопитни. В член 4 е отбелязано, че най-малкият син на Тодор Пулиев – Иван, има задължението да помага на брат си Никола в Галац¹². Според следващия член 5 възнаграждението на Иван би следвало да е 500 гроша¹³.

В последния, 5 член на съгласителното писмо е упоменато, че разноските за извършването на търговските дела ще бъдат посрещани със суми от общия капитал¹⁴.

В заключение, съдружниците посочват, че ще работят с „вярност и любов, без всяка неправда“¹⁵. Макар и роднини, партньорите счели за необходимо да фиксират писмено заявка за бъдещите коректни отношения помежду си. Връзките им трябвало да се основават на честност, разбирателство, всеотдайност, реципрочност в постите ангажименти и очаквания (Razhdavichka, 2006). Всъщност мотивът за „братската любов“ присъства често в подобен род документи от епохата (Roussev, 2015, pp. 346 – 347, 352).

Прави впечатление педантичността, с която са описани всички детайли около функционирането на фирмата. Акуратност, която се явява важна предпоставка за просперитета на фирмата.

Коментираният контракт нагледно показва еволюцията на търговските договори от епохата на Възраждането. Той е по-разчленен за разлика от други документи от предходните години, но не е толкова детайлен в сравнение с някои по-късни образци. Много по-подробни сведения за задълженията на съдружниците, търговските взаимоотношения и пр., се откриват в документи от края на 40-те год. на XIX в. насетне, които се отличават със своята по-разчленена структура (напр. договорите, сключени от братя Тъпчилещови, от братя Робевци, от някои сливенски търговци и др.) (вж. Roussev, 2015, pp. 343 – 358, 657 – 659; Naydenov, 2017a, p. 150 – 151 и цит. изт.).

На този етап не се откриват екземпляри на други договори, сключвани между Пулиевци и Георгиевци след 1839 г. Такива обаче са били подписвани в следващите години, както свидетелстват някои податки¹⁶.

3. Функциониране на търговската къща „Пулиевци – Георгиевци“ в периода 1839 – 1841 г.

В началото на април 1839 г. Евлоги Георгиев пристигнал в Букурещ и се установил в една стая в хана на Папазоглу заедно с друг карловски търговец и негов другар на име Георги Лазаров. Евлоги се захванал активно с търговска дейност, както повеляват клаузите на договора, подписан малко по-рано. На 4 април 1839 г. младият карловец осъществява сделки с прежда и гайтани. Е. Георгиев регулярно информира сродниците си, базирани в Галац и Карлово, за извършените сделки, за нуждата от изпращането на стоки, за сумите, които той им „провожда“ в групове (т.е. вързопи), за състоянието на пазара, за дейността на другите търговци и пр. С течение на времето разширява дейността си въпреки сложната стопан-

12 НБКМ – БИА, Ф. 22 (Найден Добревич Геров), оп. 1, а. е. 794.

13 Пак там.

14 Пак там.

15 Пак там.

16 НБКМ – БИА, Ф. 183 (Братя Христо и Никола Т. Пулиевци), оп. 2, а.е. 5, л. 17, 34. Вж. също: БАН – НА, Ф. 34 к (Евлоги и Христо Георгиевци), оп.1, а.е. 344, с. 103 – 104. Писмо от Евлоги Георгиев, Букурещ до Хр. и Н. Т. Пулиевци, Карлово, 3.03.1850 г.

ска обстановка и липсата на по-дълъг стаж в търговските дела. За целта пише регулярно на вуйчо си Христо Т. Пулиев в Карлово, чрез когото се набавя необходимите стоки – ориз (добиван в Пазарджишко и Пловдивско), вълнени изделия (произвеждани в Карлово), кожухария (сахтияни, мешини и каплами, произвеждани в Карлово), севлие夫ска и търновска коприна, памук и пр. Стоките са препращани от Христо Пулиев през Троян и Ловеч в Свищов. На свой ред, доверени лица в Свищов („Боро Ненович и Др.“, „Христо Попович и Др.“) са поемали пратките, пренасочвайки ги за Букурещ и/или Галац. Видна е крепката връзка между Карлово, Свищов и Букурещ (Paskaleva, 1964, p. 200). Много по-рядко, може да се каже инцидентно, са ползвани по това време услугите на комисионери от Русе (вж. детайли по по-горе засегнатите въпроси в: Paskaleva, 1964; Zlatanov 2022).

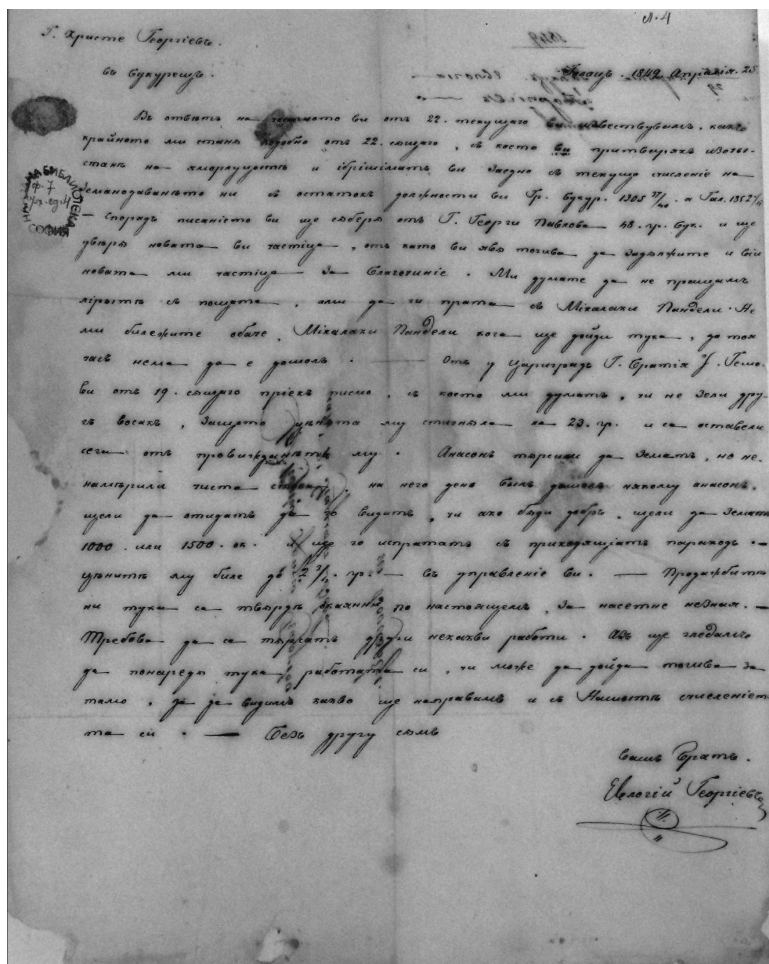
Евлоги Георгиев имал свой доверен комисионер, когото наричал „оказионин“. Името му е Козма Тричков и чрез него Евлоги пращал пари за Свищов. Козма имал задължението да преговаря с кираджиите, които превозвали стоките от дунавското селище до Букурещ. Други довереници на Евлоги били Атанас Сищовли и Димитър Търновали, които изпълнявали ролята на месити (т.е. агенти), чиято основна задача била да обикалят селищата из Влашко и да пласират стоките, дошли от Карлово (Paskaleva, 1964, p. 200).

Карловецът бил в постоянен контакт с редица доверени лица в румънските дунавски селища Зимнич, Гюргево, Браила, Александрия, Плоещ, Галац. Част от стоките били продавани на място в посочените пунктове или препращани по-нататък по веригата, докато достигнали крайните точки в Букурещ и Галац (вж. подробно: Paskaleva, 1964, pp. 199 – 201; Kosev, Diculescu, Paskaleva, 1965, pp. 306 – 309; Zlatanov, 2022, pp. 267 – 274).

Евлоги бил в досег с различни търговци във всички посочени селища. Някои от тях изпълнявали акуратно своите задължения, докато при други имало проблеми. Георги Стефану, базиран в Гюргево, имал за задача да освобождава стоките от карантината и да ги насочва към Букурещ и Галац. Понякога работел твърде немарливо, поради което Евлоги му пращал сърдити писма, каквато е ситуацията през август 1839 г. Поводът е, че Георги развързал чували с аба и ги предал така на кираджиите (*превозвачите*), които ги изцапали. В края на писмото посочва, че не агентът е виновен, а този, който му вярва на лъжливите обещания (Paskaleva, 1964, p. 200). Друг посредник на Евлоги бил Костаки Николау, който работел в Александрия. Той продавал стоки на кредит и не можел да събере вересииите от своите контрагенти, поради което се налага Е. Георгиев да го съветва да продава стоката на сигурни купувачи. Освен това добавя, че има информация за търсенето на този вид стока (*прежда*) на Мавродинския панаир¹⁷. По-сетне проблеми възникнали със същия приятел (Костаки Николау) при продажбата на кожи, пратени от Евлоги¹⁸. Друга е ситуацията при Васил Мина (*Минков*) от Плоещ. Нему Евлоги Георгиев споделял подробно своите бъдещи намерения в търговските дела. Освен това много държал да не го огорчи и да не загуби сътрудничество му (Paskaleva, 1964, p. 201).

17 ИМ – Карлово, Инв. № 113 (*Konnia*), л. 18. Писмо от Евлоги Георгиев, Букурещ до Костаки Николау, Александрия, 9 май 1839 г.

18 ИМ – Карлово, Инв. № 113 (*Konnia*), л. 192 – 193. Писмо от Евлоги Георгиев, Букурещ до Костаки Николау, Александрия, 21 декември 1839 г.

Изобр. 8. Писмо от Евлоги Георгиев, Галац до Христо Георгиев, Букурещ, 25 април 1842 г.

(НБКМ–БИА, Ф. 7, а.е. 4, л. 4)

Що се отнася до контрагентите на Евлоги, на които той е продавал посочените стоки, прави впечатление, че по-голямата част от тях са локализирани в различни махали на Букурещ. Става дума най-вече за български преселници – занаятчии и търговци от Карлово, Габрово, Търново и др. Макар и по-рядко, се срещат също имената на румъни, гърци и евреи. В някои случаи не са записвани личните имена и прозвищата, а дадено групово наименование „купувачи в брой“, т.е. това се непознати, които еднократно купували стока. Както предполагат някои изследователи, вероятно това са власи, с които Евлоги не поддържал регулярно контакти, а е влизал в допир с тях случайно на пазара (Paskaleva, 1964, pp. 200 – 202; Kosev, Diculescu, Paskaleva, 1965, pp. 307 – 310; Zlatanov, 2022, pp. 278 – 282).

В счетоводните документи, излезли из под перото на Е. Георгиев, личи професията на клиентите българи. Най-голяма част от тях били едри и дребни бакали, след което следват кавафи (т.е. чехлари), абаджии, бояджии, мумджии (свещари), шалварджии, табаци (кожари). Фигурират и лица, чиято професия не е изрично обозначена, но би могло да се предположи, че иде реч за дребни търговци (Paskaleva, 1964, pp. 201 – 202; Kosev, Diculescu, Paskaleva, 1965, pp. 308 – 309; Traikov & Zhechev, 1986, p.199).

През 1839 г. по-малкият брат на Евлоги е на петнадесет години и живееел при своите вуйчовци Пулиевци в Карлово. Евлоги го снабдявал регулярно с учебни пособия, дрехи и обувки от Букурещ. Пращал също суми на Христо Т. Пулиев, които били минавани на партидата на Евлоги. Любопитно е, че Евлоги съветвал вуйчо си да не държи Христо в Карлово, а да го праща по търговски дела в Пазарджик, Пловдив и Свищов. Очевидно Евлоги е желал брат му да натрупа практически опит при досега с различни контрагенти и изпълнявайки различни задачи. С тази цел е пратен в дунавския град Свищов, който заемал ключова позиция в

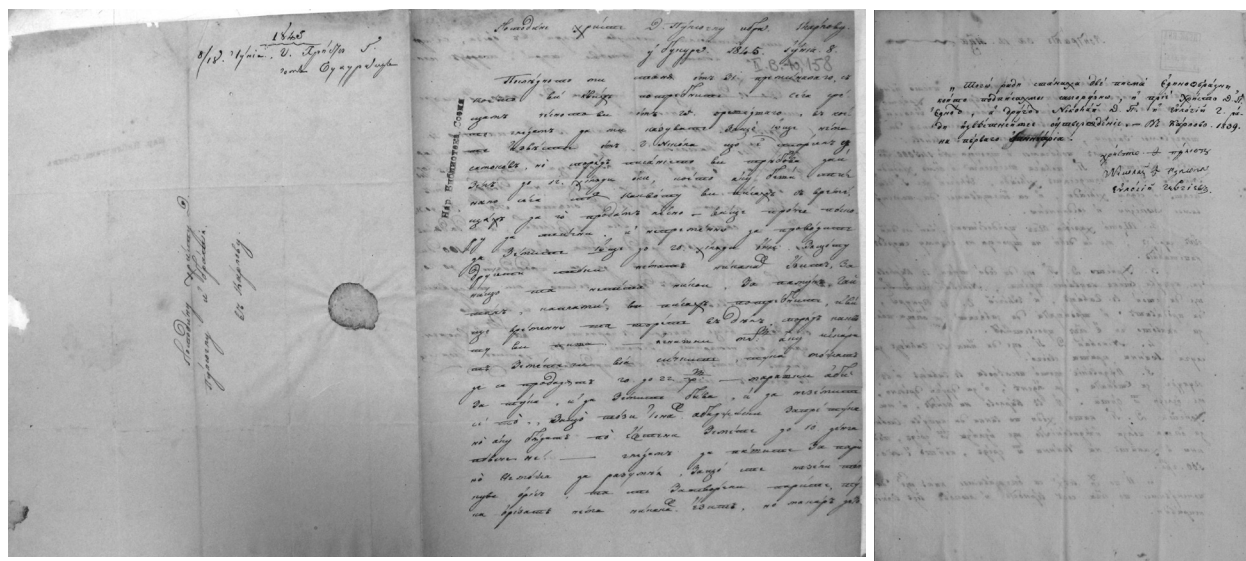
изградената от Пулиеви и Георгиеви предприемаческа мрежа (Paskaleva, 1964, p. 197; Zlatanov, 2022, p. 283).

Свидетелство за успешното функциониране на търговското предприятие „Пулиеви – Георгиеви“ е фактът, че през януари 1840 г. били закупени стоки за 100 000 гроша, изплатени на доставчиците в рамките на 6 месеца. През същата 1840 г. са продадени стоки за общо 500 000 гроша, от които във Влашко и Молдова – за 327 000 гроша (Gandev, 1940 – 1941, p. 42).

Натрупал известен, макар и скромнен, житейски и предприемачески опит, Христо Георгиев се отзовал в столицата на Влашко – Букурещ, през 1841 г., където работел дълги години, чак до смъртта си. Още през този ранен период успял за кратко време да навлезе умело в търговския живот в земите на север от Дунав. Известно време двамата работели заедно, но след това Евлози Георгиев поел управлението на галацката кантора на фирмата, докато брат му останал в Букурещ. Пулиеви останали в Карлово, откъдето набавяли необходимите земеделски и занаятчийски изделия (Paskaleva, 1966, p. 59).

4. Търговската активност на братя Георгиеви след 1841 г. до началото на Кримската война

През следващите години (до края на 40-те години) дейността на фирмата се разраства като периметър на активност, влагани средства и обем на търгувани артикули. Количествата на набавяна и препращана стока от българските земи за Влашко и Молдова впечатляват със своя обем. Видно е, че не се променя асортиментът на търгуваните стоки. Става дума за пазарджишки ориз, серски памук, коприна, карловски/ловешки мешини и сахтияни, марашки аби, карловски гайтани, самоковско желязо и др., т.е. все артикули, които се търсели из тържищата на Влашко и Молдова (Paskaleva, 1966, pp. 59 – 60).

Изобр. 9. Писмо от Христо Георгиев, Букурещ до Христо и Никола Т. Пулиеви, Карлово, 8 юни 1845 г. (НБКМ–БИА, II в 10 158)

Данните свидетелстват, че износът за земите на север от р. Дунав е значителен, докато вносът на чужди стоки в българските земи е минимален. Така например Христо Георгиев поръчва от 400 до 500 чувала ориз от района на Пловдив и Пазарджик. По същото време (40-те години на XIX в.) получава пратки от по 4 до 5 хил. оки самоковско желязо. През 1850 г. количеството желязо достига до 20 – 25 хил. оки. В същото време Пулиев набавят в родното Карлово до 5 хиляди оки восък, който се насочва към Брашов. Направена е също поръчка в Търново за 1000 оки коприна. По същия начин се изнасят за галацката и букурещката агенция големи количества смрадлика от Свищов и памук от Серес (Paskaleva, 1966, pp. 59 – 60).

Част от стоките били закупувани на Узунджовския панаир, който неслучайно се определя като най-важното търговско средище в българските земи. Както Пулиев, така и техните агенти (напр. Стефан Василев), регулярно посещавали панаира, където осъществявали поръчките на Георгиеви (Paskaleva, 1966, p. 60).

Постепенно Евлоги и Христо Георгиеви, както и техните роднини Пулиев разширили асортимента на търгуваните стоки. Започнали да си набавят бакалски изделия: маслини, зехтин, анасон, хайвер, кафе, лимони, сапун, кимион, свещи, тахан, захар, басми и др. От 1847 – 1848 г. Георгиеви закупували чужди стоки, като френска и английска захар на глави, английско и босненско желязо, смирненски памук, цариградски восък, фина европейска кожухария (Paskaleva, 1966, p. 60).

Прави впечатление, че карловци, както и други възрожденски предприемачи, търгували с широк асортимент от стоки, а не се ограничавали до един-два артикула. Избраната „стратегия“ може да се характеризира като далновидна, защото ги предпазва от евентуални щети (Kontogeorgis, 2008, p. 87).

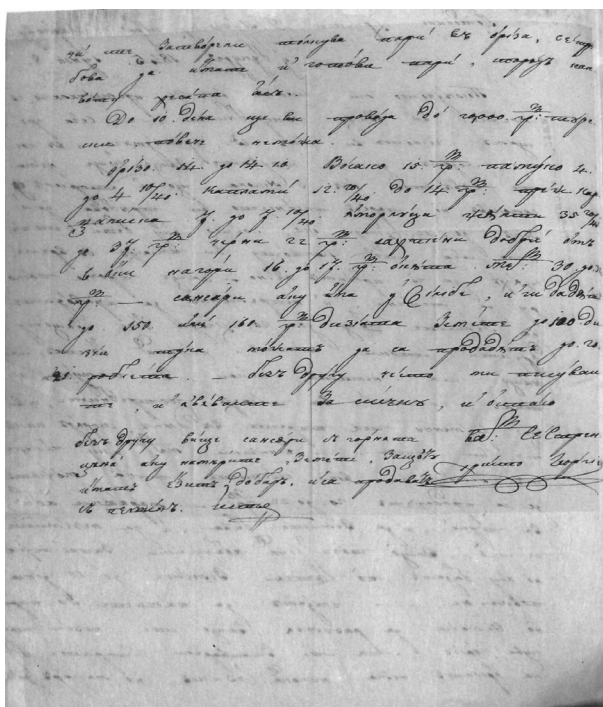
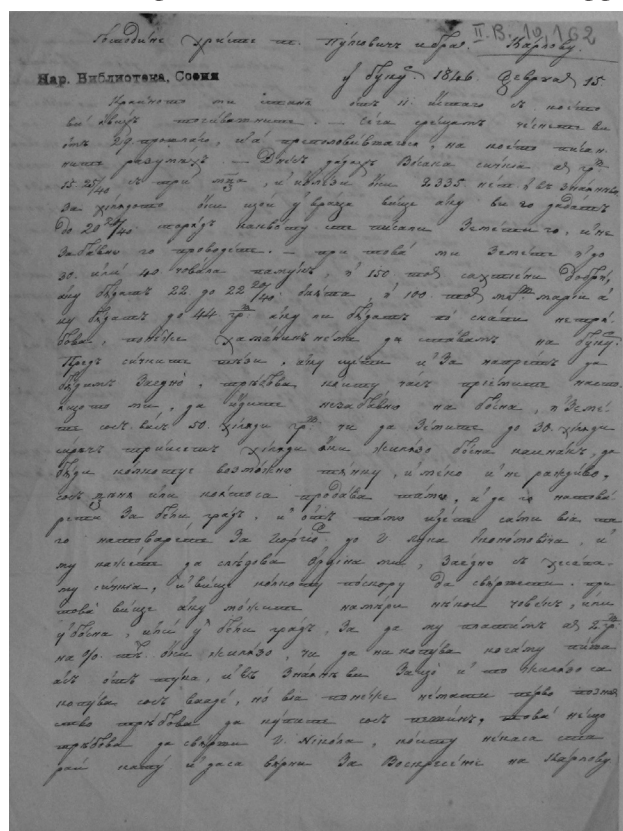
Едновременно с износа в българските земи се „вливат“ суми, пратани от Евлоги и Христо Георгиеви. От касовата и партидна книга за 1844 г. става ясно, че Христо е изпратил през същата година на „касата у Карлову“ като чиста печалба 206 192 гроша, а общо за цялата година са пратени в родното селище 330 001,5 гроша. Само през декември 1844 г. Христо продал стоки за 122 285,99 гроша. Макар да не са запазени редовните годишни баланси на фирмата, които да предоставят детайли за увеличението на основния капитал и процента на годишната печалба, от така приведените данни се налага изводът, че дейността на двамата карловци станала още по-мощна (Paskaleva, 1966, p. 60).

Износът на големи количества от посочените стоки играе позитивна роля за българското стопанство в годините до Кримската война. Изнасят се преди всичко занаятчийски и земеделски произведения, добивани в българските земи, а са внасяни парични средства. „Вливането“ на финансов ресурс е „раздвижвало“ местната икономика и е способствало за утвърждаването на по-динамични стопански отношения (Gandev, 1940 – 1941, p. 43; Paskaleva, 1996, p. 6). В този смисъл, дейността на предприемачи ангросисти от рода на Пулиев и Георгиеви трябва да се оцени положително.

Записите в ранните счетоводни тефтери показват, че Евлоги пласира стоките на познатите вече български изселници в упоменатите локации. Голям е потокът на стоките за Букурещ и Галац. Същевременно се срещат имената на нови контрагенти, което иде да

покаже, че целенасочено Евлоги и Христо Георгиеви са разширявали предприемаческата си мрежа¹⁹ (Paskaleva, 1966, pp. 59 – 63).

През 40-те до началото на 50-те години на XIX в. са поддържали контакти със свищовците Христо Попович, Боро Ненович и Димитър Начович. Налични са кореспондентските връзки с русенците братя Хаджипеткови и с х. Велико х. Пенчович. Следват контрагентите в Северна България – напр. братя Джамбазови в Тулча, Христодул Костович в Габрово, Илия Стефанов в Търново, Тодор Кунчов в Ловеч и др. На юг от Балкана регулярно се поддържат контакти с роднините в Карлово, но и с партньори от редица други селища. От друга страна, Георгиеви имали свое доверено лице (на име Пенчо Георгиев), което посещавало Узунджовския панаир, за да пазари стоки. С течение на времето Евлоги и Христо Георгиеви започнали да поддържат интензивни контакти с Христо П. Тъпчилещов, базиран в Истанбул, както и с видни представители на виенската българска колония, каквито са братя Гешови и братя Паница²⁰ (Paskaleva, 1966, pp. 61 – 63).

Изобр. 10. Писмо от Христо Георгиев, Букурещ до Христо и Никола Т. Пуливи, Карлово, 15 февруари 1846 г. (НБКМ–БИА, II в 10 162)

През изследвания период мрежата на братя Георгиеви се припокрива с тази на сродниците им Пуливи в българските земи. Същевременно, както стана ясно, Евлоги и Христо

¹⁹ Вж. БАН – НА, Ф. 34 к, оп.1, а. е. 1, 2, 3, 11, 15 и др. Сравни с: БАН – НА, Ф. 34 к, оп.1, а. е. 341 – 347; НБКМ – БИА, II Д 35 и мн. др. архивни единици в посочените архивохранилища.

²⁰ Представа за интензивната на търговските контакти предоставя честотата на кореспонденция със споменатите контрагенти. Вж. преписите на писма, изпращани от Евлоги и Христо Георгиеви до посочените лица в: БАН – НА, Ф. 34 к, оп. 1, а. е. 341 – 347. Вж. също: <https://projectgeorgievi.wixsite.com/uni-sofia/proekt>.

Георгиеви създали нови контакти, които са свързани с нарастващото им влияние и все по-мощната стопанска дейност. На практика след Кримската война те не са свързани с българския пазар, което отнежда на Никола Т. Пулиев и неговите помощници ролята на второстепенни фигури във фирмата (Kosev, Diculescu, Paskaleva, 1965, pp. 314 – 338; Cohen, 1974; Davidova, 2012 – 2013, p. 241; Roussev, 2020b, pp. 73 – 74; Naydenov, 2021, pp. 62 – 65).

1848. Мар. Библиотекa, София

II. B. 10, 164

Получили ние Делните въ орто отъ
Реконструкцията

Трието т. п.	207,151.
Н. т. п.	129,845.
Ев. и гр. Т.	272,740. 6.
Ст. П. В.	021,710. 34.
	<u>631,447.</u>

у Карлово

въ готови, — Версия, и
стоки 378,339.

" 1. класа 300.

" 2. класа въ такъвиз 1,684. 380,123. "

у Букур.

" стоки, версия и готов
Бук. 105522/2 = 172,800. "

у Галацъ

" стоки, версия, и
готови — Гал. 65437.18 = 78,524. "

631,447.

Изобр. 11. Вложени финансови средства от Христо и Никола Т. Пулиев, Евлоги и Христо Георгиеви, Стефан Василев, 1848 г. (НБКМ–БИА, II В 10 164)

В изследвания период братя Георгиеви продължили да продават стоките на български занаятчии и дребни търговци (бакали), които живеят и работят в Букурещ. Стоки са насочвани към български търговци, пребиваващи в редица влашки и молдовски селища, като Брашов, Зимнич, Галац, Браила, Александрия, Пюргево, Плоещ, Питещи и др. Клиенти на карловците били румъни и гърци. В повечето случаи те са записани в партидните книги като „купувачи вънкашни“, тъй като са купували стоки за един сезон, за един месец и пр. Георгиеви продавали стоките на кредит и събирали парите на отсрочки (подробно вж. Paskaleva, 1966, pp. 62 – 63).

В края на 40-те и началото на 50-те години на XIX в. Евлоги и Христо проявили интерес към финансови и банкерски сделки. Интересували се от чужди валути и от банкови преводи на пари. Държали някои от контрагентите им (напр. братя Гешови, които имали кантора във Виена) да ги осведомяват редовно за камбиалните курсове в Европа (Paskaleva, 1966, p. 61). Трябва да се има предвид, че това е само началото на една

мощна и впечатляваща по обема си финансова дейност, която се разраства в годините след 1856 г. и измества търговските операции на двамата карловци (вж. подробно: Коен, 1975; Paskaleva, 1996, pp. 8 – 10; Glushkov, 2014 [1982], pp. 47 – 51).

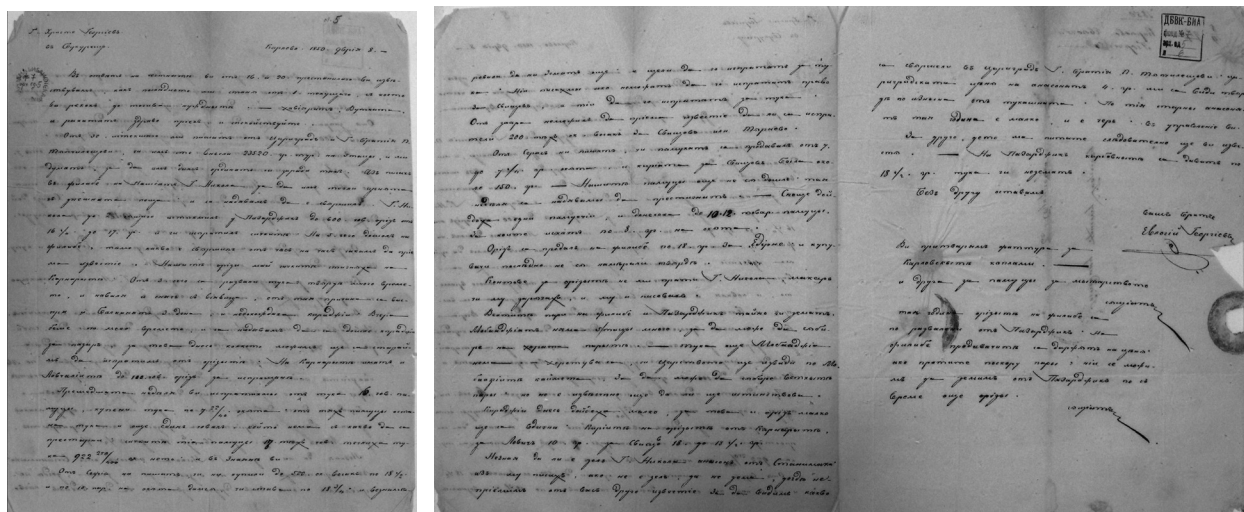
В началото на 50-те години на XIX в. братя Георгиеви разширяват своите контакти, като влезли във връзка с гръцката фирма на П. Теолого, която имала кантора в Манчестър. По същото време било открито нейното представителство в Галац (през есента на 1851 г.). В следващите години било осъществено мащабно сътрудничество между Теолого и Георгиеви (Glushkov, 2014 [1982], pp. 30 – 31).

Както е видно от изложената фактология, тенденцията на разширяване на мрежата от контакти се забелязва до началото на Кримската война (1853 – 1856). Благодарение на упоритата си работа, коректно отношение и харизма Евлоги и Христо Георгиеви успели да разширят кръга от доверени контрагенти. Както бе посочено, доверието представлява ключов фактор за установяването и поддържането на дълготрайни бизнес връзки. Създали си името на почтени търговци, карловци се възползват от този ценен актив, като привличат към своята мрежа хора, от чиято помощ/експертиза се нуждаят. Същевременно двамата братя се превърнали в най-богатите и влиятелни българи, които били търсени за материална и всякаква друга помощ (информация, съвети, ходатайства). Те били в търговски и финансови взаимоотношения с много стопански дейци по двата бряга на река Дунав. Умението да привличат в партньорския си кръг доверени хора, може да се оцени като ключов фактор за израстването им като крупни стопански дейци (вж. напр. Naydenov, 2023, pp. 158 – 160, 166 – 168 и цит. изм.).

Трябва да се има предвид, че невинаги отношенията с търговските партньори били гладки. Евлоги и Христо Георгиеви настоявали за акуратно изпълнение на всички ангажменти по дадена сделка, но това невинаги се случвало по една или друга причина. Следвали сърдити писма, чрез които двамата братя се надявали да приканят контрагентите да изпълнят ангажмента си. В един момент (от средата на 40-те години на XIX в.) двамата карловци, и особено Христо, който се отличава с по-особен нрав, критикува своите вуйчовци Пулиеви, че не пътуват често извън Карлово, не пишат писма, не следят внимателно стопанската конюнктура и пр. С течение на времето критиките зачестяват, което се дължи на все по-големия опит на Георгиеви и невъзможността на Пулиеви да реагират на все по-динамичната стопанска обстановка (Naydenov, 2017a, pp. 389 – 427, където са цитирани множество източници).

Видимо изражение на възхода на търговското предприятие предлага нарастването на влаганите от Евлоги и брат му Христо капитали (вж. таблица 2 и 3). В периода до 1852 г. фирмата „Пулиеви – Георгиеви“ увеличава капитала си близо 10 пъти. Дяловото участие на Евлоги нараства повече от 22 пъти. Според данните, отнасящи се до Кримската война, значително е увеличението на дяловото участие на двамата братя Георгиеви. През 1852 г. те разполагат с 42,5% от общия капитал (Glushkov, 2014 [1982], pp. 30 – 31; Roussev, 2015, p. 507). Става въпрос за значително увеличение на влаганите финансови средства именно през 40-те години на XIX в. Увеличението се дължи на благоприятната стопанска конюнктура, свързана с подписването на търговската спогодба от Балта Лиман, премахването на държавния монопол върху търговията със зърно, нарастващото австрийско икономическо влияние по Долния Дунав, танзиматските реформи (Davidova, 2012 – 2013, pp. 240 – 241). Голяма е ролята на деловите качества на двамата карловци (Roussev, 2015, p. 509). Според Христо Гандев „тон и темп на цялото предприятие давал ... Христо Георгиев“. Същият бил „най-надареният и най-енергичният търговец в съдружението“ (Gandev, 1940 – 1941, p. 43). Оценката

на именития историк е напълно релевантна, но би следвало да се допълни, че не по-малка е ролята на по-големия му брат Евлоги. Последният, ако и да се е чувствал през 1839 г. аджамия²¹ (т.е. неопитен, новак) в търговските дела, показва удивителни за възрастта си организационни умения, които в следващите години развива.

Изобр. 12. Писмо от Евлоги Георгиев, Карлово до Христо Георгиев, Букурещ, 8 ноември 1850 г. (НБКМ-БИА, Ф. 7, а.е. 5, л. 5–6)

Дейността на двамата карловци е пример за модерна организация на едно възрожденско търговско предприятие. Съдружниците в него си служат с договор, в който са сравнително подробно (за края на 30-те години на XIX в.) разписани параметрите на съвместната предприемаческа дейност. Карловци създават събирателно дружество, което е податка за модерно стопанско поведение. В него съществува строга йерархия и диференциация сред съдружниците. Освен Пулиеви и Георгиеви се появяват лицата на Иван Т. Пулиев, който е влагал свой капитал през някои години (вж. таблица 2 и 3) и е изпълнявал ролята на секретар/писар. Интерес буди личността на Стефан Василев, който е вероятно карловец и не е свързан кръвно с Пулиеви и Георгиеви, но се е ползвал с доверието им. Дълго време е работел за тях, като е пътувал из българските земи, за да пазари, приготвя и изпраща стока, да се разплаща с контрагенти, да проучва пазара, да информира представителствата в Карлово, Букурещ и Галац за цените на стоките и намеренията на другите търговци. Дори е влагал свой капитал през някои години, както е видно от таблица 2 и 3 (вж. подробно: Naydenov, 2017a).

Братя Георгиеви и техните сродници си служели с различни по вид документи (копирни книги за кореспонденция, фактурни книги, книги на дължниците, партидни и касови книги и пр.). Използват такива финансови инструменти, каквито са полиците и менителни-

²¹ Вж. ИМ – Карлово, Инв. № 113 (Konnia), л. 116. Писмо от Евлоги Георгиев, Букурещ до Христо Попович, Свищов, 2 октомври 1839 г. Вж. също: Paskaleva, 1964, р. 197.

ците (вж. подробно: Ganchev, 1940 – 1941, p. 43; Roussev, 2015, pp. 509 – 522; Naydenov, 2017a, pp. 343 – 382).

Изграждането на мрежата от контрагенти на север и на юг от р. Дунав, в Истанбул и в Средна Европа, също е своего рода елемент на модерна предприемаческа дейност. Тя трябва да се види в контекста на това, което някои изследователи определят като „една предкапиталистическа икономика в напредък“ (Parascotea-Danielopolu, 1981, p. 714).

5. Заключение

Евлоги и Христо Георгиеви водят потеклото си от едно от емблематичните за епохата на Възраждането селища. Макар останали сираци, те получили добро за времето си образование. Изпитвали благоприятното влияние на своите сродници Пулиеви, които имали дългогодишен стаж като търговци. Както Христо, така и Никола Тодорови Пулиеви имали своите контакти в българските земи и в Дунавските княжества. Те всекидневно показвали на племенниците си в какво се изразява търговията на далечни разстояния. Съумели да разширят дейността на своя баща Тодор Пулиев и да спечелят солиден капитал (подобно на мнозина други предприемчиви българи от епохата на Ранното възраждане). Издигнали се благодарение на благоприятната икономическа конюнктура по двата бряга на река Дунав след Одринския мирен договор (1829 г.). Първоначално братя Георгиеви разчитали на земяческите си контакти в Букурещ, Галац, Браила и пр., за да продават изнасяната от „Българско“ продукция. Положили усилия да разширят в годините своята социална мрежа. Отношенията им с контрагентите варират от приятелски до обтегнати и дори враждебни. Критикуват дори своите „учители“ в търговските дела – Пулиеви, които невинно изпълнявали ангажиментите си акуратно. Братя Георгиеви натрупали значителни финансови средства, което им позволило в един момент да се впуснат във финансови операции чрез посредничеството на богати фирми, базирани в чужбина. Успехите им се дължат както на подходящата икономическа обстановка, така и на забележителните им качества – пословично трудолюбие, прилежност, инициативност, отлични организационни умения, гъвкавост, склонност към поемане на премерен риск. Двамата братя Георгиеви са също новатори, които не робуват на традицията. Склонни са да използват, доколкото им е възможно, новостите в търговския занаят. Всичко изброено ги превръща в най-богатите и уважавани българи, чиято предприемаческа дейност и нюх за печалба представляват ярък пример за бъдните поколения.

ПРИЛОЖЕНИЯ

ТАБЛИЦА 1. Вложен капитал и седалища на търговската фирма „Пулиеви – Георгиеви“ според договора от 1 януари 1839 г.

Имена на съдружниците	Вложен капитал в грошове	Процентно изражение на вложените средства	Седалище на търговската фирма
Христо Т. Пулиев	68 000	46,9 %	Карлово
Никола Т. Пулиев (с помощник Иван Т. Пулиев)	50 000	34, 5%	Галац
Евлоги Георгиев	27 000	18,6%	Букурещ
	Общо: 145 000	100%	

Източник: НБКМ – БИА, Ф. 22 (Найден Добревич Геров), оп. 1, а. е. 794.

ТАБЛИЦА 2. Вложен капитал от братя Георгиеви и техните роднини Пулиеви във фирмата „Пулиеви – Георгиеви“ в периода 1839 – 1852 г.

Година	Вложен капитал от братя Христо Никола Т. Пулиеви, 1839 – 1852 г.	Вложен капитал от Евлоги Георгиев през 1839 г.	Вложен капитал от братя Евлоги и Христо Георгиеви, 1843 – 1852 г.	Общ капитал на фирмата „Пулиеви – Георгиеви“, 1839 – 1852 г.
1839	118 000 (81,4%)	27 000 (18. 6%)	-	145 000 гроша ²²
1843	210 000 (73,2%)	-	77 000 (26. 8%)	287 000 гроша ²³
1844	173 300 (49,37%)	-	108 400 (30. 89%)	351 000 гроша ²⁴
1845	245 600 (61,81%)	-	151 730 (38. 19 %)	397 330 гроша ²⁵

²² НБКМ – БИА, Ф. 22 (Найден Добревич Геров), оп. 1, а. е. 794.

²³ НБКМ – БИА, Ф. 183, оп. 2, а.е. 5, л.15 гръб.

²⁴ Иван Тодоров Пулиев също вложил капитал в размер на 36, 000 гроша. Вж. НБКМ – БИА, Ф. 183, оп. 2, а.е. 5, л. 17.

²⁵ НБКМ – БИА, Ф. 183, оп. 2, а.е. 5, л. 34.

1846	-	-	-	429 458. 20 гроша ²⁶
1848	336, 996 (53,4 %)		272, 740.6 (43.2 %)	631, 447 гроша ²⁷
1849	407 140 (52,24%)	-	346 006 (44.40 %)	779 362 гроша ²⁸
1852	667 868 (49,29 %)	-	613 671 (45.2%)	1 355 000 гроша ²⁹

ТАБЛИЦА 3. Дялово разпределение на капитала на фирмата „Пулиеви – Георгиеви“ за 1852 г.

Съдружник	Капитал
Христо Т. Пулиев	445 386 гроша
Никола Т. Пулиев	222 482 гроша
Евлоги и Христо Георгиеви	613 671 гроша
Стефан Василев	42 390 гроша
Иван Т. Пулиев	30 785 гроша
Общо капитал	1 355 000 гроша

Източник: БАН – НА, Ф. 34 к, оп. 1, а. е. 26, л. 1, 104; Глушков, Хр. Евлоги и Христо Георгиеви. Живот и дейност. София: Наука и изкуство, 1982; 2 изд. Карлово: „Ротари клуб Карлово“, с. 31; Русев, И. Търговската модерност на Българското възраждане като култура и практика. Изследване и извори. Велико Търново: Ровита, 2015, с. 507.

²⁶ НБКМ – БИА, Ф. 183, оп. 2, а.е. 5, л. 38 – 39.

²⁷ Стефан Василев вложил 21, 710. 34 гроша. Вж. НБКМ – БИА, II В 10 164.

²⁸ Стефан Василев вложил следния капитал: 26, 216 гроша. Вж. НБКМ – БИА, Ф. 183, оп.1, а.е. 49, л.104.

²⁹ Стефан Василев вложил: 42, 390 гроша, а Иван Тодоров Пулиев: 30, 785 гроша. Вж. НА-БАН, Ф. 34 к, оп.1, а.е. 26, л. 1, 104. Вж. също таблица 3, където е представено съотношението на дяловите вноски за 1852 г.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА:

- Ardeleanu, C. 2014. *International Trade and Diplomacy at the Lower Danube: The Sulina Question and the Economic Premises of the Crimean War (1853 – 1856)*. Braila: Editura Istros a Muzeului Brăilei.
- Atanasova, S. 2024. *Entrepreneurs in the Balkans: the Kermekchiev Family during the Bulgarian National Revival period*. Veliko Tarnovo: Faber. [Атанасова, С. 2024. *Предприемачи на Балканите: възрожденската фамилия Кермекчиеви*. Велико Търново: Издателство „Фабер“, 2024.
- Atanasova, S. 2010. The role of the Ottoman legislation from the middle of the 19th century in the construction of trade and production structures in the Bulgarian lands. *Archive of Settlement Studies*, № 1 – 2, pp. 37 – 62 [Атанасова, С. 2010. Ролята на османското законодателство от средата на XIX в. при изграждането на търговско-производствените структури в българските земи. *Архив за поселищни проучвания*, № 1 – 2, с. 37 – 62].
- Berov, L. 1975. Transport Costs and Their Role in Trade in the Balkan Lands in the 16th – 19th Centuries. *Bulgarian Historical Review*, vol. 3, № 4, pp. 74 – 98.
- Berov, H. 2023. The Economic Advantages of the Political Periphery (The Case of Georgievi Bros. Activities). In: Baramova, M., Mitev, P., Parvev, I. (Eds.), 2023. *Regional Networks in Context. Economy and Trade in the Lower Danube Balkans of the 19th Century*. LiT Verlag: Münster/ Berlin, pp. 179 – 186.
- Chatziioannou, M.-Ch., S. Laiou, (eds.), 2025. *Wealth Accumulation and Entrepreneurship in the Ottoman Empire, 18th to 20th Centuries*. New York – London: Routledge.
- Chatziioannou, M.-Ch. 2017. *On Merchants' Agency and Capitalism in the Eastern Mediterranean 1774 – 1914*. Istanbul: Isis Press.
- Cohen, D. 1974. Des relations commerciales entre les Principautés roumaines et les terres bulgares au cours des années 40 – 70 du XIXe siècle. *Bulgarian Historical Review*, № 3, pp. 70 – 99.
- Cohen, D. 1976. La circulation monétaire entre les Principautés roumaines et les terres bulgares (1840 – 1878). *Bulgarian Historical Review*, no. 2, pp. 53 – 71.
- Davidova, E. 2012 – 2013. Business Partnerships and Practices from the 19th Century Ottoman Balkans. *Turcica*, Vol. 44, pp. 219 – 244.
- Davidova, E. 2013. *Balkan Transitions to Modernity and Nation-States. Through the Eyes of Three Generations of Merchants (1780s – 1890s)*. Leiden – Boston: Brill.
- Doncheva, S. 2008. Networks and partners: the trading house of Hadji Janush Costa Petre from Craiova. In: Mitev, P. Racheva, V. (eds.), 2008. *The Balkan dimensions of the Mustakov family*. Proceedings of the International Scientific Conference held in Gabrovo, 18 – 19 September 2007. Sofia: Sofia University “St. Kliment Ohridski”, pp. 92 – 97. [Дончева, С. 2008. Мрежи и партньори: търговската къща на хаджи Януш Коста Петре от Крайова. В: Митев, П., Рачева, В. (съст. и ред.), 2008. *Балканските измерения на фамилията Мустакови*. Сборник с материали от Международна научна конференция Габрово, 18 – 19 септември 2007 г. София: СУ „Св. Климент Охридски“, с. 92 – 97].
- Egbert, H., T. Sedlarski, 2021. Foundations of the Modern Economy: Israel Kirzner and the Function of the Entrepreneur. *Economic and Social Alternatives*, no. 1, pp. 121 – 127. [Егберт, Х., Седларски, Т. 2021. Основи на съвременната икономика: Израел Кирцнер и функцията на предприемача. *Икономически и социални алтернативи*, № 1, с. 121 – 127].
- Gandev, H. 1940 – 1941. A trading house from before the Liberation. *Professional Thought*, № 2,

- pp. 40 – 46. [Гандев, Х. 1940–1941. Една търговска къща от преди Освобождението. *Професионална мисъл*, № 2, с. 40 – 46].
- Glushkov, H. 2014 [1982]. *Evlogi and Hristo Georgievi. Life and Activity*. Karlovo: Rotary Club. [Глушков, Хр. 2014 [1982]. *Евлоги и Христо Георгиеви. Живот и дейност*. София: Наука и изкуство, 1982; 2 изд. Карлово: „Ротари клуб Карлово“].
- Hitchins, K. 1996. *The Romanians, 1774 – 1866*. Oxford: Clarendon Press.
- Koen, D. 1975. Banking activity of the commercial house “Evlogi and Hristo Georgievi in the Bulgarian lands until Liberation. *Historical Review*, no. 6, pp. 63 – 74. [Коев, Д. 1975. Банкерската дейност на къщата „Евлоги и Христо Георгиеви“ в българските земи до Освобождението. *Исторически преглед*, № 6, с. 63 – 74].
- Kontogeorgis, D. 2008. Greek and Bulgarian merchants at the Principality of Wallachia during the second quarter of the 19th century. A comparative approach. In: Mitev, P. Racheva, V. (eds.), 2008. *The Balkan dimensions of the Mustakov family*. Proceedings of the International Scientific Conference held in Gabrovo, 18 – 19 September 2007. Sofia: Sofia University “St. Kliment Ohridski”, pp. 80 – 89. [Контогеоргиев, Д. 2008. Гръцки и български търговци във Влашкото княжество през втората четвърт на XIX век. Сравнително изследване. В: Митев, П., В. Рачева, (съст.), 2008. *Балканските измерения на фамилията Мустакови*. Сборник с материали от Международна научна конференция Габрово, 18 – 19 септември 2007 г. София: СУ „Св. Климент Охридски“, с. 80 – 89].
- Kosev, D., V. Diculescu, V. Paskaleva, 1965. On the situation and economic activity of the Bulgarian emigration in Wallachia in the 19th century (Until the Russo– Turkish War 1877 – 1878). In: Angelov, D. (eds), 1965. *Bulgarian – Romanian connections and relations over the centuries. Research. T.1 (12th – 19th centuries)*. Sofia: BAS, pp. 285 – 371. [Коцев, Д., В. Дукулеску, В. Паскалева, 1965. За положението и стопанската дейност на българската емиграция във Влашко през XIX в. (До Руско– турската война 1877 – 1878 г.). В: Ангелов, Д. (съст.), 1965. *Българо-румънски връзки и отношения през вековете. Изследвания. Т. 1 (XII – XIX в.)*. София: БАН, с. 285 – 371].
- Lampe, J., M. Jackson, 1982. *Balkan economic history, 1550 – 1950. From Imperial Borderlands to Developing Nations*. Bloomington: Indiana University Press.
- Naydenov, I. 2017a. *Pulievi's entrepreneurial activity between tradition and modernity (commercial practices and strategies during the Bulgarian National Revival period)*, Unpublished PhD Thesis, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Sofia. [Найденов, И. 2017а. *Предприемаческата дейност на братя Пулиеви между традицията и модерността (търговски практики и стратегии през епохата на Възраждането)*. Дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“. Исторически факултет, СУ „Св. Климент Охридски“. София].
- Naydenov, I. 2017b. The Puliev Family from Karlovo in Bulgarian Historiography: Between the Syndrome of Historiographical Scarcity and Underestimation. In: Racheva, V. (ed.), 2017. *The Bulgarians in the Ottoman Empire, 19th century: concepts, structures, personalities*. Sofia: University of Plovdiv “St. Kliment Ohridski”, pp. 77 – 105. [Найденов, И. 2017б. Карловският род Пулиеви в българската историография: между синдрома на историографската недостатъчност и подценяването. В: Рачева, В. (съст. и научна ред.), 2017. *Българите в Османската империя, XIX в.: понятия, структури, личности*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с. 77 – 105].

- Naydenov, I. 2017c. Commercial Entrepreneurship during the Bulgarian National Revival Period: the Case of Pulievi Brothers (1839 – 1869). *Proceedings of the Centre for Economic History Research*. Vol. 2, pp. 343 – 355. [Найденов, И. 2017с. Търговското предприемачество през епохата на Възраждането: Примерът на братя Пулиеви (1839 – 1868), *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*. Т. 2, с. 343 – 355].
- Naydenov, I. 2020. Conditions for the Emergence of the Entrepreneurial class in Sopot, Karlovo and Kalofer during the Bulgarian National Revival Period. *Istoriya-History*, no. 2, pp. 134 – 150] [Найденов, И. 2020. Условия за появата на предприемаческо съсловие в Сопот, Карлово и Калофер през Възраждането. *История*, № 2, с. 134 – 150].
- Naydenov, I. 2021. Commercial Entrepreneurship during the Bulgarian National Revival period in the Light of the New Economic Sociology. *Proceedings of the Centre for Economic History Research*. Vol. 6, pp. 59 – 69 [Найденов, И. 2021. Възрожденското търговско предприемачество в светлината на новата икономическа социология. *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*. Т. 6, с. 59 – 69].
- Naydenov, I. 2022. Bulgarian Migrants as Labour Force in the Danubian Principalities/Romania during the 19th century. *Bulgarian Historical Review*, № 3 – 4, pp. 87 – 113.
- Naydenov, I. 2023. The entrepreneurial networks between the central part of the Balkans and the Danubian Principalities/Romania during the 19th century. In: Baramova, M., P. Mitev, I. Parvev (eds), 2023. *Regional Networks in Context. Economy and Trade in the Lower Danube Balkans of the 19th century*. LiT Verlag, pp. 151 – 168.
- Öncel, F. 2012. *Proto-Industrialization in the Mid-Nineteenth-Century Balkan Countryside: Textile Manufacturing in Villages of Plovdiv*, MA thesis, Bogazici University. (https://www.academia.edu/8084185/Proto_Industrialization_in_the_MidNineteenthCentury_Balkan_Countryside_Textile_Manufacturing_in_Villages_of_Plovdiv). (Последен гостъп: 25.03.2025).
- Öncel, F. 2014. Explaining the basis of proto-industrialization in mid nineteenth-century Ottoman Bulgaria. In: Sariyanis, M. (ed.), 2014. *New Trends in Ottoman Studies*. Papers presented of the 20th CIEPO Symposium. Rethymno, 27 June – 1 July 2012. Rethymno: University of Crete, pp. 99 – 110.
- Papacostea-Danielopolu, C. 1981. Marchands Roumains et balkaniques dans le commerce Danubien (1829 – 1859). Aperçu bibliographique. *Rev. Roum. d' Hist.*, XX, no. 4, pp. 711 – 716.
- Paskaleva, V. 1964. Two unknown trade books of Evlogi Georgiev from 1839. *Proceedings of the State Archives*, Vol. 8, pp. 196 – 202. [Паскалева, В. 1964. Две неизвестни търговски книги на Евлоги Георгиев от 1839 г. *Известия на държавните архиви*, Т. 8, с. 196 – 202].
- Paskaleva, V. 1966. Archival fund “Evlogi and Hristo Georgievi” in the Archive of the Bulgarian Academy of Sciences 1840 – 1878. *Proceedings of the Scientific Archive of the Bulgarian Academy of Sciences*. Vol. 3, pp. 57 – 74. [Паскалева, В. 1966. Архивен фонд „Евлоги и Христо Георгиеви“ в Архива на БАН за периода 1840 – 1878 г. *Известия на Научния архив на БАН*, Т. 3, с. 57 – 74].
- Paskaleva, V. 1996. On the economic activity of the firm “Evlogi and Hristo Georgievi until the Liberation”. In: *The work of the brothers Evlogii and Hristo Georgievi. Scientific reports and announcements from the jubilee session in memory of the donor brothers*. Karlovo, May 1992. Karlovo, pp. 5 – 12. [Паскалева, В. 1996. За стопанската дейност на фирмата „Евлоги и Христо

- Георгиеви“ до Освобождението. В: *Делото на братя Евлогий и Христо Георгиеви. Научни доклади и съобщения от юбилейната сесия в памет на братята дарители*. Карлово, май 1992 година. Карлово, с. 5 – 12].
- Razhdavichka, E. 2006. *Trust: Way or Limit to Gain Commercial Success*, viewed 26 March 2025, <http://www.bulgci8.com/roads/bg/Evelyna.htm>. [Ръждавичка, Е. 2006. Доверието – път или граница за постигане на търговски успех] Viewed 26 March 2021, <http://www.bulgci8.com/roads/bg/Evelyna.htm>].
- Roussev, I. 2015. *The Commercial Modernization during the Bulgarian National Revival period (18th – 19th) as a culture and as a practice*. Veliko Tarnovo: Rovita. [Русев, И. 2015. Търговската модерност на Българското възрождане като култура и практика. Изследване и извори. Велико Търново: Ровита].
- Roussev, I. 2020a. Entrepreneurship during the Bulgarian National Revival period. Some ideas for comprehensive research on the topic. In: Mitev, P. (ed.), 2020. *Philantropy and entrepreneurship in the Balkans during the 19th century*. Sofia: Sofia University Press “St. Kliment Ohridski”, pp. 39 – 47. [Русев, И. 2020a. Предприемачеството през епохата на Българското възрождане (XVIII–XIX в.). Някои идеи за обхватоно изследване по темата. В: Митев, П. (съст.), 2020. *Дарителство и предприемачество на Балканите през XIX в.* София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 39 – 47].
- Roussev, I. 2020b. National Market before the National State: Was there a Bulgarian National Market before the Liberation of 1878? *Proceedings of the Centre for Economic History Research*. Vol. 5, pp. 68 – 91. [Русев, И. 2020b. Национален пазар преди националната държава. Има ли български национален пазар преди Освобождението от 1878 г., *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*. Т. 5, с. 68 – 91].
- Tantilov, V. 1906. Karlovo until the Liberation. *Prosveta newspaper*. Published by the school organization “V. Levski”, 26th August 1906, no. 23, Year 5, pp. 1 – 4. [Тантилов, В. 1906. Карлово до Освобождението. Във – в. *Просвета*. Издание на ученолюбивото дружество „В. Левски“ в Карлово, 26 август 1906, бр. 23, год. 5, с. 1 – 4].
- Todorova, M. 2008. *Selected primary sources of the history of the Balkan peoples (XV-XIX centuries)*. Sofia: Paradigma, 2nd edition. [Тодорова, М. 2008. Подбрани извори на историята на балканските народи (XV – XIX в.). София: Парадигма, 2 изд.].
- Traikov, V., N. Zhechev, 1986. *The Bulgarian emigration to Romania in the 14th century – 1878 and its participation in the economic, socio-political and cultural life of the Romanian people*. Sofia: Science and Art. [Трайков, В., Н. Жечеv, 1986. *Българската емиграция в Румъния XIV в. – 1878 г. и участието ѝ в стопанския, общественно-политическия и културния живот на румънския народ*. София: Наука и изкуство].
- Vasileva, V. 2019. *Inventory of the documents on the economic history of Bulgaria, preserved in the Bulgarian Historical Archive of the National Library “St. st. Cyril and Methodius”. Part One (1648 – 1879)*. Sofia: National Library “St. st. Cyril and Methodius”. [Василева, В. 2019. *Опис на документите за стопанската история на България, запазени в Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“*. Част първа (1648 – 1879). София: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“].
- Velichi, C. 1980. *România și Renașterea Bulgară*. București: Editura Științifi că și Enciclopedică.
- Vlami, M. 2013. Entrepreneurial forms and processes inside a multiethnic pre-capitalist environment:

- Greek and British enterprises in the Levant (1740s – 1820s). *Business History*, Vol. 55, Issue 1, pp. 98 – 118.
- Yurdanov, Y. 1938. *History of Bulgarian Trade until the Liberation. A short essay*. Sofia: S. M. Staykov Printing House and Bookseller. [Юрданов, Ю. 1938. *История на българската търговия до Освобождението. Кратък очерк*. София: печатница и букволеярница „С. М. Стайков“].
- Yordanova, D., K. Kolarov, 2022. Entrepreneurship and Entrepreneurship. The entrepreneur in different historical periods. Modern Understanding of the Entrepreneur. Business Entrepreneurship and Social Entrepreneurship – the Common and the Different. In: *History of Bulgarian Entrepreneurship*. Sofia: SME Promotion Agency, pp. 10 – 35. [Йорданова, Д., Коларов, К. 2022. Предприемчивост и предприемачество. Предприемачът в различни исторически периоди. Съвременни разбирания за предприемача. Бизнес предприемачество и социално предприемачество – общото и различното. В: Георгиева, С. и др. *История на българското предприемачество*. София: Агенция за насърчаване на МСП, 2022, с. 10 – 35].
- Zhechev, N. 2007. *Bulgarians in Galați during the National Revival period*. Sofia: AP “Marin Drinov”. [Жечев, Н. 2007. *Българите в Галац през Възраждането*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“].
- Zlatanov, A. 2022. The Economic and Trade Network of Evlogi Georgiev in 1839. *Proceedings of the Centre for Economic History Research*. Vol. 7, pp. 264 – 286 [Златанов, А. 2022. Стопанско-търговската мрежа на Евлоги Георгиев през 1839 г. *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*. Т. 7, с. 264 – 286].
- Zlatanov, A. 2023. Networks of Local Influence: Karlovo Guilds in the 19th century. In: Baramova, M., P. Mitev, I. Parvev (eds), 2023. *Regional Networks in Context. Economy and Trade in the Lower Danube Balkans of the 19th Century*. LiT Verlag, pp. 83 – 91.
- Χατζηϊωαννου, ΜΧ. 2003. *Οικογενειακή στρατηγική και εμπορικός ανταγωνισμός. Οίκος Γερόνη τον αιώνα*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Correspondence author:

Ivaylo Naydenov, Senior Assistant Professor, PhD
Bulgarian Academy of Sciences
Institute for Historical Studies
52, Shipchencki Prohod Blvd.
1113 Sofia BULGARIA
E-mail: ivo_ngdek@abv.bg
<https://orcid.org/0000-0001-8784-8300>
SCOPUS Researcher ID: 57219931845